

תורת הקורא

ובו הוראות מפורטות לבעלי קריאה

הלכות ומנהגים, דיוקים ודקדוקים, הערות ובידורים, חילופי נוסחאות, הקשורים בקריאת פרשת השבוע

הערות, הארות, ביקורת, שאלות, רעיונות, וכן תרומות להשתתפות בהוצאות הגליונות, יתקבלו בכרחה במכון כמ"כ אפשר לשלוח בקשה לקבלת הגליונות במייל: tameytora@gmail.com פקס: 153775150494

גליון מס' 163

פרשת ראה

ה"א תשע"ו

גליון זה יו"ל ע"י מכון 'טעמי תורה'

תודה לכל העוזרים והמסייעים שגליון זה יראה אור © כל הזכויות שמורות, ניתן לצלם ולהדפיס כמות שהוא ללא שינוי

דיוקים ודקדוקים

י"א כ"ו: אֶת־הַבְּרָכָה - יש להקפיד לנגן את הטעם אתנחתא כראוי, ולא להוסיף טעם נוסף לפניו ולהטעים 'אֶת־הַבְּרָכָה' או 'אֶת הַבְּרָכָה'.

י"א כ"ח: וְהַקְלָלָה - הקו"ף בדגש, והשווא נע. וכן הוא להלן (י"א כ"ט).

אֲשֶׁר לֹא־יִדְעָתֶם - יש להקפיד לנגן את הטעמים במקומם הנכון, ולא להטעים 'אֲשֶׁר־לֹא יִדְעָתֶם'.

לֹא־יִדְעָתֶם - העי"ן בשווא נח. ואין להבליעה ולקרוא 'יִדְעָתֶם', או לקרוא 'יִדְעָתֶם' בפתח העי"ן. וכן הוא להלן (י"ב ו', י"ב י"א): מַעֲשֵׂי־חַיִּים. ולהלן (י"ב י"ז, י"ד כ"ג, י"ד כ"ח): מַעֲשֵׂר. ולהלן (י"ב כ"ח): וְשִׁמְעָתָּהּ. ולהלן (י"ג ג'): יִדְעָתֶם. ולהלן (י"ג ג'): יִדְעָתֶם.

י"א ל': אֶחָד־דָּרָךְ - בפשטא ויתיב, ואין להטעים 'אֶחָד־דָּרָךְ' במהפך פשטא.

י"א ל"א: וַיִּשְׁבְּתֶם־בָּהּ - יש לנגן את הטעם כראוי במקף, עם העמדה קלה במתג שבוי"ו. ואין להשמיט את המקף ולהטעים 'וַיִּשְׁבְּתֶם בָּהּ'.

י"א ל"ב: אֵת כָּל־הַחֲקִים - יש להקפיד לנגן את הטעמים במקומם הנכון, ולא להטעים 'אֵת־כָּל־הַחֲקִים'.

י"ב א': אֲשֶׁר תִּשְׁמְרֶנָּה לַעֲשׂוֹת - יש לנגן את שני המונחים כראוי, ואין להשמיט את המונח הראשון ולהטעים 'אֲשֶׁר־תִּשְׁמְרֶנָּה לַעֲשׂוֹת' במקף. וכן הוא להלן (י"ב כ"א): לְשׁוֹם שְׁמוֹ שָׁם. ולהלן (י"ד כ"ג): לְשֹׁן שְׁמוֹ שָׁם. ולהלן (י"ד כ"ד): כִּי לֹא תִכְלֹ.

אֲשֶׁר־אַתֶּם חַיִּים עַל־הָאָדָמָה - יש להקפיד לנגן את הטעמים כראוי, ולא להטעים 'אֲשֶׁר אַתֶּם חַיִּים עַל־הָאָדָמָה'.

י"ב ב': תִּאָּבְדֶנָּה - הבי"ת בדגש, והשווא נע.

אֲשֶׁר עָבְדוּ־שָׁם הַגּוֹיִם אֲשֶׁר אַתֶּם יֹרְשִׁים אֹתָם אֶת־אֱלֹהֵיהֶם - יש להקפיד להטעים היטב את הטפחא המפסיק שבתיתב 'אֹתָם', שהוא ניגון מפסיק יותר מהרביעי שבתיתב 'הַגּוֹיִם', שאם לא יטעים כראוי ישמע שיוורשים את אלוהיהם, בעוד שפירושו

פסוק, אך מהמסורה מוכח שלא כדבריהם (שהמסורה במק"ג פרשת אחרי מוסרת על הפסוק עֲדָתָם כְּלָקָה לֹא תִגְלֶה (ויקרא י"ח ט"ו) 'כל סחופי בעיר', והיינו שאם מוטעם באנחתא מנוקד 'תִּגְלֶה' בעיר, ואם מוטעם בשאר טעמים מנוקד 'תִּגְלֶה' בסגול. ומכאן מהמסורה שסחפא הוא שם לכל אתנחתא).

אך באמת סחפא הוא השם הבבלי לטעם אתנחתא, וכנראה אימצו שם זה לאתנחתא כשהוא בא בראש הפסוק רק כדי להודיע על שינוי משאר אתנחתאות, ולא שהוא באמת טעם אחר, וזו כוונת טוב טעם וערוגת הבושם, וממילא לא קשה על דבריהם מהמסורה.

וַיֵּשׁ לַהֲעִיר, שרש"י כתב ש'אֶחָד־דָּרָךְ' הם שני דברים, והטעמים מוכיחים כן, שהלא תיבת 'אֶחָד־דָּרָךְ' מוטעמת בפשטא שהוא טעם מפסיק, ואם היה 'אֶחָד־דָּרָךְ' דבור אחד, תיבת 'אֶחָד־דָּרָךְ' היתה מוטעמת במהפך שהוא טעם מחבר, ותיבת 'דָּרָךְ' היתה מוטעמת בפשטא. עכ"ד.

והקשה רש"י (בפירושו 'הבנת המקרא'), שהרי הכלל במשרתו של פשטא הוא, שאם יש הברה החוצצת בין ההברה המוטעמת במשרת הפשטא להברה המוטעמת בפשטא, המשרת יהיה מהפך (כגון: בֵּין הַפְּסִיקִים), ואם אין הברה החוצצת ביניהם, המשרת יהיה מרכא (כגון: הִתְחַבֵּר לַהֲבֵרָה), וכיון שכאן תיבת 'אֶחָד־דָּרָךְ' מוטעמת בהברתה האחרונה, ותיבת 'דָּרָךְ' מוטעמת בהברתה הראשונה, ואין חציצה ביניהם, היה לרש"י לומר שאילו היה דיבור אחד היה מוטעם 'אֶחָד־דָּרָךְ' במרכא פשטא, ולא במהפך פשטא.

וכתב רש"י, שרש"י אכן לא כתב שיבוא מהפך, אלא כתב רק שתיבת 'אֶחָד־דָּרָךְ' היתה מוטעמת במשרת, ולא פירט איזה משרת, ותלמיד טועה הוסיף וכתב שהיה מוטעם במהפך.

אך נראה שאין הכרח לזה, ויש מקום לבאר את דברי רש"י, שהלא אם תיבות 'אֶחָד־דָּרָךְ' היו מחוברות בטעם, יתכן שתיבת 'אֶחָד־דָּרָךְ' היתה מוטעמת מלעיל באל"ף משום נסוג אחור (ענינו מבואר בגליון פרשת נראשית תשע"ו הערה ג'), וכמו שמצאנו במקומות אחרים (בראשית מ"ה ט"ו, במדבר ט"ו י"ז) שמוטעם 'אֶחָד־דָּרָךְ' מלעיל משום נסוג אחור, וממילא היתה הברה החוצצת בין המשרת לפשטא, ולכן תיבת 'אֶחָד־דָּרָךְ' היתה מוטעמת במהפך ולא במרכא, כדין משרת הפשטא כשיש חציצה ביניהם.

כיון שהטעם אתנחתא בא כאן מיד בראש הפסוק ללא טעם נוסף לפניו, יש קצת מחסור בנגינה אם מטעמים אותו כאתנחתא רגיל, ומשום כך יש נטיה טבעית להוסיף טעם נוסף בהברות הקודמות. אך אין נכון לעשות כן, ויש לנגן את הטעם בהברה המוטעמת בלבד.

ובספר טעמי המקרא המיוחס לר' יהודה בן בלעם, נזכר שניגון אתנחתא זו שונה מעט משאר אתנחתאות, שכתב (מעט לפני שער הזרקא): ויתכן לבוא בראש הפסוק כמו וְהָיָה (יהושע ט"ו מ"ח), בְּמִדְבָּר (שם ס"א), וַיֵּאמֶר אֱלֹהֵי אֲבִי (בראשית י"ט ז). וזה הטעם יקרא מונח לפי שאתה מניחו בלי מתינה והנעה כי טוב.

וכן בספר 'הורית הקורא' המיוחס לר' יהודה בן בלעם (והוא מהדורת הספר הארודי בכתב יד של 'טעמי המקרא', קטע זה מובא בספר 'כתר ארס צובה ניקודו וטעמיו' עמ' 120) נאמר על האתנחתא: והקוראים יוסיפו בנעימתם אם היא בראש הפסוק.

ובכתב יד העוסק בדיני הטעמים המובא בספר המסורה (חלק ג' עמ' 51) נכתב: ודע כי האתנחא כאשר הוא בראש הפסוק יתנגן כמו תלישא גדולה, חוץ ממקום אחד, והוא וַיִּסְעוּ (בראשית ל"ה ה').

ור' אליהו בחור בספרו טוב טעם (פרק ה', תמונת האתנחא) כתב שיש קוראים לאתנחתא הבא בראש פסוק 'סחפא' או 'חספא'. וכן בתשלום מקנה אברס (שער טעמי המקרא), ובערוגת הבושם (פרק כ"ז), קראו לאתנחתא באופן זה שבא בראש פסוק בשם 'סחפא' (והובאו דבריהם במנחת שי שמות ל"ג י"ד). וכנראה נתנו לו שם זה להדגיש שאין ניגונו כאתנחתא רגיל שבא טעם לפניו שמכין את ניגונו, אלא ניגונו שונה מעט משאר אתנחתאות, אך לא באו לומר שאינו מפסיק כשאר אתנחתאות.

(ומה שכתבו מקנה אברס וערוגת הבושם שקראו לו עבר או קוק שהוא פחות ממשרת, נראה שכוונתם רק על שינוי נגינתו, ולא על פחיתות הפסוק, שהרי באמת הוא אתנחתא רגיל, ואף הניקוד מושגתה על ידו כמו כל אתנחתא וס"פ, כגון 'ויאמר' (בראשית כ"ד ל"ד) בפתח, ולא 'ויאמר' בסגול, וכגון 'ויסעו' (בראשית ל"ה ה') בקמץ, ולא 'ויסעו' בשווא).

וכן בספר המסורה (חלק א' עמ' 658) מובאת רשימת מסורה המונה ומפרטת את הטעמים ושמותם (הרשימה פותחת במילים: אלה הטעמים ואלה שמותם, וכו') וביניהם נמנה הטעם: 'ויאמר - סעפא' (זה מלבד הטעם אתנחתא המופיע גם הוא ברשימה זו).

ורש"י כתב (משפטי הטעמים דף ה' ע"ב בהערה) שיש לאתנחתא שמות נוספים, יש שקוראים לה חונה, או סחפא, או סעפא, או חספא, וכתב שראה בטוב טעם ובערוגת הבושם שכתבו שלא יקראו סחפא אלא לאתנחתא הוא בראש

שיאבדו את אלוהיהם, או שיאבדו את המקומות ששם עבדו את אלוהיהם.¹

הַגְבָּלוֹת - הגימ"ל בדגש, והשווא נע.

י"ב ג': וְאֶבְדָּתֶם - הדלי"ת בשווא נח, ולא בשווא נע², למרות הקושי³. ויש להיזהר שלא להבליעה בתי"ו שישמע שקרא 'וְאֶבְדָּתֶם'. ושלא לחלק את התיבה לשתי תיבות ולקרוא 'וְאֶבְדָּתֶם'. ואם אינו יכול לקרוא בשווא נח בלי להבליע את הדלי"ת או לחלקה לשתי תיבות, עדיף לקרואה בשווא נע.

י"ב ה': מְכַל־שְׁבִיטִיכֶם - יש להקפיד לנגן את הטעם כראוי במקף, ולא להשמיט את המקף ולהטעים 'מְכַל־שְׁבִיטִיכֶם'.

וְנִדְרִיכֶם - הרי"ש בצירי, והוא לשון רבים. ויש להיזהר שלא ישמע שקורא 'וְנִדְרִיכֶם' בשווא נע, שהוא שינוי משמעות ללשון יחיד. וכן הוא להלן ('י"ב י"א).

וְצִאֲנֶכֶם - הנו"ן בשווא נע.

י"ב ז': וְאֶכְלֶתֶם־שֵׁם - יש להקפיד לנגן את הטעם כראוי במקף, ולא להשמיט את המקף ולהטעים 'וְאֶכְלֶתֶם־שֵׁם'.

וּבְתִיכֶם - התי"ו בדגש קל, ולא בדגש חזק⁴.

בְּרִכָּךְ - יש אומרים שהכ"ף הראשונה בשווא נע, ויש אומרים שהיא בשווא נח⁵. וכן הוא להלן ('י"ד כ"ה, י"ד כ"ט, ט"ו ד', ט"ו י', ט"ו י'), ט"ו ט"ז: **יְבִרְכָּךְ**. ולהלן ('ט"ו ו', ט"ו י"ד): **בְּרִכָּךְ**. ולהלן ('ט"ו י"ח): **וּבְרִכָּךְ**.

י"ב ט': כִּי לֹא־בָאֲתֶם - יש להקפיד לנגן את הטעמים במקומם הנכון, ולא להטעים 'כִּי־לֹא בָאֲתֶם'.

לֹא־בָאֲתֶם - הטעם מלרע בתי"ו.

י"ב י': וְיִשְׁבְּתֶם־בְּטַח - יש לנגן את הטעם כראוי במקף, עם העמדה קלה במתג שבוי"ו. ואין להשמיט את המקף ולהטעים 'וְיִשְׁבְּתֶם בְּטַח'.

י"ב י"א: תִּדְרֶךְ - הדלי"ת בדגש, והשווא נע.

י"ב י"ב: וְעַבְדִּיכֶם - הדלי"ת בצירי, והוא לשון רבים. ויש להיזהר שלא ישמע שקורא 'וְעַבְדִּיכֶם' בשווא נע, שהוא שינוי משמעות ללשון יחיד.

וְאֶמְהַתִּיכֶם - המ"ם בשווא נח. ויש להיזהר שלא להבליע את הה"א שאחריה ולקרוא 'וְאֶמְהַתִּיכֶם'. וכן בכל מקום בו מנוקד שווא נח לפני אות גרונית, יש להיזהר שלא תיבלע האות הגרונית⁶. ולהלן רשימת המילים בפרשה שיש להיזהר בהן בזה: **תִּרְאָה. בְּשַׁעֲרֶיךָ. וַיִּצְהַרְךָ. זֶרַעְךָ. לִירְאָה. תִּשְׁאָלְךָ. וְלֹא־בִינְךָ. שְׂבָעָת. שְׂבָעָה.**

אֲתֶכֶם - התי"ו בדגש, והשווא נע.

י"ב י"ג: הִשְׁמַר - הטעם מלעיל בשי"ן, והמ"ם בסגול. ויתכן שאם קרא 'הִשְׁמַר' מלרע נחשב לשינוי משמעות⁷. וכן הוא להלן ('י"ב י"ט, ל', ט"ו ט').

עֲלִיתֶיךָ - הלמ"ד בחולם, והוא לשון רבים. ויש להיזהר שלא ישמע שקורא 'עֲלִיתֶיךָ' בקמץ, שהוא שינוי משמעות ללשון יחיד. וכן הוא להלן ('י"ב י"ד, כ"ז').

י"ב י"ד: כִּי אִם־בְּמִקְוֹם - יש להקפיד לנגן את הטעמים כראוי, ולא להשמיט את המונח ולהטעים 'כִּי־אִם־בְּמִקְוֹם' במקף. וכן הוא להלן ('י"ג ד'): **כִּי מִנְּטָה**. ולהלן ('י"ד ז'): **אַךְ אֲתִּיָּה**. ולהלן ('ט"ו ט'): **כִּי יְבִרְכָּךְ**.

שֵׁם תַּעֲלֶה עֲלֵיךָ - יש להקפיד לנגן את הטעמים כראוי, ולא להטעים 'שֵׁם תַּעֲלֶה עֲלֵיךָ'.

י"ב ט"ו: אֲשֶׁר נִתְּנָלְךָ בְּכָל־שַׁעֲרֶיךָ - יש להקפיד לנגן את הטעמים במקומם הנכון, ולא להטעים 'אֲשֶׁר־נִתְּנָ לְךָ בְּכָל שַׁעֲרֶיךָ'.

יֹאכְלֶנּוּ - הכ"ף בשווא נע. ואע"פ שיש ספרים המנקדים 'יֹאכְלֶנּוּ'

¹ תשע"ו הערה ג).

אך באמת לא יתכן לומר כן, שאע"פ שברוב המקומות אכן כתוב הצירוף 'הִשְׁמַר לך', ובוזה אפשר לומר שהטעם נסוג אחור, תיבת 'השמר' מוטעמת מלעיל גם במקומות בהם לא יתכן שהטעם נסוג אחור (כגון: הִשְׁמַר מִפְּנֵי, שמות כ"ג כ"א). הִשְׁמַר מִפְּנֵי, מלכ"ס ב' ו' ט'. שלא יתכן נסוג אחור משום שהתיבה שאחריה אינה מוטעמת בראשה), ומוכח משפט תיבת 'השמר' להיות מוטעמת מלעיל.

ובפירושו תיבת 'השמר' שבישעיה המוטעמת מלרע, נחלקו המפרשים, רבינו סעדיה גאון פירש שהוא מלשון שמירה, כשאר 'השמר' שבמקרא, אך דונש בתשובותיו לרס"ג (תשובה קכ"א) השיג עליו, שאיך יאמר 'אל תירא' אחר שאמר 'השמר', והוא כמו לומר 'תירא' ואח"כ 'אל תירא', ולכן כתב שהוא מלשון שמרים, כלומר שקוט על שמריך, והראיה, שהמילה מוטעמת מלרע שלא כדרך המקרא.

והאבן עזרא בשפת יתר (סימן צ"ג) כתב על דברי דונש שזמה שהמילה מלרע אין להוכיח שפירושה שונה, כי מנהג הנפעל להיות פעם מלעיל ופעם מלרע, ואין משפט לשון הקודש לעשות הפרש בטעמים אלא בשמות, ודברי דונש רחוקים מאד, עכ"ל. אך בפירושו (בראשית כ"ד ו') כתב וז"ל: כל 'השמר' מלעיל מלשון שמירה, ואשר מלרע לשון שמרים, כמו 'הִשְׁמַר וְהִשְׁקֵט', כטעם 'שִׁקֵּט הוּא אֵל שְׁמִרָתוֹ' (ירמיה מ"ח י"א), עכ"ל. ונראה שחזר בו ממה שכתב בשפת יתר. ורד"ק (ישעיה ז' ד'. שרשים שרש שמר) פירש ג"כ כדונש שמלרע הוא לשון שמרים, אך הביא שרש"ג פירש שהוא לשון שמירה, וכן תרגם יונתן, שהלא בכל מקום תרגם 'אסתמר', ולא חילק בין מלעיל למלרע.

והעולה מכל זה, שהקורא 'השמר' מלרע במקום מלעיל, לדונש רד"ק ואב"ע בפירושו יש בזה שינוי משמעות, ולרס"ג ואב"ע בשפת יתר אין בזה שינוי משמעות, וכן נראה מתרגום יונתן.

² רש"י פירש ע"פ הספרי שהכוונה שיאבדו את אלוהיהם מכל המקומות, ורשב"ם פירש שיאבדו את כל המקומות ששם עבדו הגוים את אלוהיהם. ובטעמים שייך לכאורה לפרש כשני הפירושים.

³ ולא יתכן כלל שיבוא כאן שווא נע, שהרי אין שווא נע בא לפני דגש. וכל הטעם שהתי"ו דגושה, משום שלפניה שווא נח.

⁴ הגיית הדלי"ת הרפה דומה להגיית האות זי"ן, ואין כל קושי להגותה בשווא נח לפני האות תי"ו, אך כיון שאצל האשכנזים והספרדים נשתכחה הגיית הדלי"ת הרפה, והוגים כל דלי"ת כמו הדלי"ת הדגושה בדגש קל, נוצר קושי להגותה לפני האות תי"ו (וראה מש"כ בזה בשו"ת פאת שדך ח"ב סוף סימן כ"ד).

⁵ ענין זה מבואר בגליון פרשת מקץ תשע"ו הערה ט"ו.

⁶ משום כלל הדומות. וענין זה מבואר בגליון פרשת נח תשע"ו הערה ב'.

⁷ מחמת קלות האות הגרונית במבטא, כאשר יש לפניה אות המנוקדת בשווא נח, יש נטיה להשמיט את האות הגרונית מהמבטא, ולנקד את האות שלפניה בניקוד שלה במקום בשווא נח (כגון: מִלְכָּךְ במקום מִלְאֲךָ, שְׁמוֹן במקום שְׁמִעוֹן, וְיִנְגַּל במקום וְיִנְהַג). וזה מצוי פעמים רבות, וצריך זהירות רבה מאד ע"מ לא להיכשל בזה. וכבר הזהיר על זה ביסוד ושוורש העבודה (שער שלישי פרק שני), והאריך שם להראות לעין כל את גודל קלקולי התיבות וחסרון האותיות במי שאינו נוהר לקרוא כראוי. וציין לדבריו בבאור הלכה (סימן ס"א, ד"ה ידגיש).

⁸ כל תיבת 'השמר' שבמקרא מוטעמת מלעיל והמ"ם בסגול, פרט לפעם אחת שמוטעמת מלרע והמ"ם בצירי (בישעיה ז' ד': הִשְׁמַר וְהִשְׁקֵט אֱלֹהֵי־יִשְׂרָאֵל). וניתן היה לומר שמשפט תיבת 'השמר' להיות מוטעמת בכל מקום מלרע, אלא שבשאר המקומות הטעם מלעיל משום שתיבת 'לך' כתובה אחר תיבת 'הִשְׁמַר', ולכן הטעם נסוג אחור (ואכן כך כתב המלכ"ס בבישעיה שם). (ענין נסוג אחור מבואר בגליון פרשת בראשית

בחסף פתח, אין להגותו כפתח, אלא כשווא נע פשוט. וכן הוא להלן (י"ב ב"ב). וכן הוא בכ"ף שלהלן (י"ב י"ח, כ"ב, כ"ה, ט"ו כ', כ"ב): **תאכלנו**. וכן הוא בלמ"ד שלהלן (י"ג ג'): **גלכה**. וכן הוא בדל"ת שלהלן (י"ד א'): **תתגדדו**.

יאכלנו - הלמ"ד בסגול, והנו"ן דגושה, והוא לשון יחיד נסתר. והקורא 'יאכלנו' בצירי ורפה, משנה משמעות ללשון רבים המדברים על עצמם. וכן הוא להלן (י"ב ב"ב). וכן הוא להלן (י"ב ט"ז, כ"ה, ט"ו כ'): **תשפכנו**. וכן הוא להלן (י"ב י"ח, כ"ב, כ"ה, ט"ו כ', כ"ב): **תאכלנו**. וכן הוא להלן (י"ג י'): **תהרננו**. וכן הוא להלן (י"ד כ"ז): **תעננו**. וכן הוא להלן (ט"ו ח'): **תעביטנו**. וכן הוא להלן (ט"ו י"ב, י"ג): **תשלחנו**. וכן הוא להלן (ט"ו כ"א): **תזכחנו**.

כצגי - הצד"י בדגש, והשווא נע. וכן הוא להלן (ט"ו כ"ב).

י"ב ט"ז: **עליהארגן תשפכנו כמים** - יש להקפיד לנגן את הטעמים במקומם הנכון, ולא להחליף בין המרכא והטפחא ולהטעים 'עליהארגן תשפכנו כמים', וכן הוא להלן (י"ב כ"ד, ט"ו כ"ג).

י"ב י"ז: **בקרך** - הרי"ש בשווא נע.

י"ב כ': **פירחיב** - יש להפריד בין הדבקים, ולהגות את הו"ד כראוי, שלא ישמע שקורא 'פי ארחיב' באל"ף. וכן הוא להלן (י"ב כ"ט): **פי יכרית**. וכן הוא להלן (י"ג ב'): **פי יקום**. וכן הוא להלן (ט"ו ט"ז): **פי יאמר**.

אתגבלך - הלמ"ד בשווא נע. וכן הוא להלן (ט"ז ד').

אכלה - האל"ף בחולם, והכ"ף בשווא נע, והוא פועל עתיד, שפירושו - אוכל. והקורא 'אכלה' בקמץ קטן ושווא נח משנה משמעות ללשון ציווי, שפירושו - תאכל.

י"ב כ"א: **ממך, מבקרך, ומצאנך** - השוואים נעים.

י"ב כ"ג: **אכל** - האל"ף בחטף פתח. ואין לקרוא 'אכל' בחטף סגול.

י"ב כ"ו: **קדשיך** - יש אומרים שהקו"ף בקמץ קטן. ויש אומרים שהקו"ף בקמץ גדול.

אשריהיו לך - יש להקפיד לנגן את הטעמים במקומם הנכון, ולא להטעים 'אשר יהיו לך'.

י"ב כ"ט: **פירחיב לך אלהיך אתהגוים אשר אתה באשמה לרשת אותם מפניך** - יש להקפיד להטעים היטב את הטפחא המפסיק שבתיבת 'אותם', שהוא ניגון מפסיק יותר מהתביר"ו שבתביות 'באשמה', ומהרביע שבתביות 'את הגוים', שאם לא יטעים כראוי ישמע שפירושו שיוורשים אותם מפניהם, בעוד שפירושו שיכריתם ה' מפניהם.

י"ג א': **אתו תשמרו לעשות** - יש להקפיד לנגן את הטעמים כראוי, ולא להטעים 'אתו תשמרו לעשות'.

י"ג ג': **ונעבדכם** - יש אומרים שהנו"ן בקמץ קטן, ויש אומרים

כמבואר בארוכה במאמר החטפים שחטף פתח זה הוא ניקוד מושאל הבא לסמן על שווא נע, ואינו חטף פתח ממש.

לקוראים בהגיה שאינה מבחינה בין צירי לסגול, יש להקפיד ביותר להשמיע את הדגש, משום שאצלם כל הבידול בין המשמעים הוא רק ע"י דגשות ורפיון האות, ואם לא ידגישו יש לחשוש בזה לשינוי משמעות. אך הקוראים בהגיה המבחינה בין צירי לסגול, אף אם יקראו שלא כראוי ולא ישמיעו את הדגש, לא שינו בזה משמעות, כיון שהמשמעות ניכרת גם ללא הדגש ע"י ניקוד הצירי או הסגול.

י"ב וכבר כתב בשו"ת אורים גדולים (למוד כ', סימן ג' בדפ"ח) (לר' אברהם ישראל זאבי זצ"ל אב"ד חברון, נפטר תצ"א, שו"ת זה מוכרז פעמים רבות בחיד"א וברע"א), שמי ששינה וקרא 'תשלחנו' בנו"ן רפה במקום 'תשלחנו' בנו"ן דגושה, וכיוצא בזה, הרי שינה משמעות ויש להחזירו (כמו שכתב הרמ"א (או"מ סימן קמ"ב סעיף א') שבשינוי שמשנתה הענין מחזירין אותו). והוסיף שם שגער בשלוחי ציבור שלא דקדקו לקרוא בדגש. והובאו דבריו בכף החיים (סימן קמ"ב אות ט').

י"ב הכלל הוא ששווא אחר תנועה גדולה הוא שווא נע, ואחר תנועה קטנה הוא שווא נח.

ובתנועת חיריק, כשהחיריק הוא חיריק מלא, דהיינו שכתובה אות יו"ד אחר החיריק (כגון: נָתַתְּ, יָחַדְּ), התנועה היא תנועה גדולה, והשווא שאחריה נע, וכשהחיריק הוא חיריק חסר, דהיינו שלא כתובה אות יו"ד אחר החיריק (כגון: לָאֵתָּה, אֵתָּה), התנועה היא תנועה קטנה, והשווא שאחריה נח.

וכן בתנועת שורוק-קובוק, כשכתובה אות וי"ו אחר תנועת השורוק, (כגון: זָמַרְךָ, שָׁמַרְךָ), התנועה היא תנועה גדולה, והשווא שאחריה נע, וכשלא כתובה אות וי"ו אחר תנועת השורוק (כגון: מִשְׁפָּרְתִּי, קִצְמוּ), מנוקד בקובוק שהיא תנועה קטנה, והשווא שאחריה נח.

וכיון שפעמים רבות בכתבי התורה כתובות תיבות מלאות וחסרות שלא ככללים, יש מקומות במקרא שאע"פ שלא כתובה אות יו"ד אחר תנועת חיריק או וי"ו אחר תנועת שורוק, התנועה נחשבת לתנועה גדולה, משום שהתיבה אכן היתה ראויה להיכתב עם יו"ד או וי"ו, ונכתבה במקרא שלא כהכללים, ולכן השווא שאחר תנועות אלו הוא נע, ככל שווא הבא לאחר תנועה גדולה, ומשום כך הונח מתג לפני השווא להורות שיש להניע את השווא כיון שנחסרה כאן אות (כן כתב מנחם שי על תיבת 'גָּבַתְּ' (בראשית ל"א ל"ט), ועל תיבת 'לָאֵתָּה' (שמות כ"ד ד'), ובמאמר המאריך (סוף תירוק חקירה ב'). והדברים מוסדים על דברי רד"ק (מכלול צ"ח ע"א, ושם קל"ח ע"א, והביאו במנחת שי שמואל א' ז' ו') שכתב שגם כאשר תנועה גדולה נכתבת בתיבת חסר, צריך לקרוא אותה כתנועה גדולה.

וכאן היה ראוי להיכתב 'גבולך' בשורוק (וכמו שכתוב ברוב המקומות במקרא 'גבול' בשורוק), ולכן, אע"פ שנכתב 'גבולך' בכתב חסר, תנועת הקובוק כאן היא תנועה גדולה, וממילא האות שאחריה בשווא נע.

י"ד כמו בפסוק: קום נא שָׁכֵה וְאָכְלָה מִצִּידִי (בראשית כ"ז י"ט). וטעות זו לקרוא 'אכלה' בקמץ קטן ושווא נח, במקום 'אכלה' בחולם ושווא נע, מצויה בעיקר אצל ההוגים במבטא שאינו מחלק בין חולם לקמץ קטן, שאצלם כל הבידול בין המשמעים הוא רק ע"י נעות ונחות השווא.

טו על פי הסברה הדקדוקית מסתבר יותר שהקמץ הוא קמץ קטן, שהלא חולם שמתבטל והופך לקמץ (דרך חולם להפוך לקמץ כאשר מתארכת המילה והתנועה מתרחקת מהטעם, כגון כגון 'פְּתָל־פְּתָלִים', 'שׁוֹרֵשׁ־שְׁרִישִׁים'), הקמץ הוא קמץ קטן. וכאן היה חולם במקור (בתיבת 'קדש'), וא"כ כשהתבטל החולם והפך לקמץ, בפשטות הוא קמץ קטן.

טז שהרי כתבו המדקדקים (ראה רד"ק מ"ב ב' י"ב ותהלים פ"ו ב') שקמץ עם מתג הוא קמץ גדול, ואף כשנראה שע"פ משפט הלשון הוא אמור להינקד בקמץ קטן. וכן כתבו המדקדקים שאחר קמץ קטן יבוא תמיד שווא נח או דגש, וכאן שאין דגש או שווא נח אחר הקמץ, הוא בהכרח קמץ גדול. וכך היא מסורת הספרדים שכל קמץ שאין אחריו שווא נח או דגש, הוא נהגה כקמץ גדול.

י"ז בניגון הטעמים המקובל יש נטיה לנגן ולהטעים את התביר בניגון מפסיק יותר מהטפחא, אך באמת הטעם טפחא הוא מפסיק יותר מהתביר, ויש להקפיד על הניגון המתאים בכל מקום של צירוף הטעמים תביר וטפחא, כי בהרבה מקומות זה משנה את פירוש הענין.

וכבר העירו על טעות נפוצה זו של הטעמת התביר בניגון מפסיק יותר מאשר הטפחא והשיבוש הנגרם מזה, בספר דברי קהילות (עמ' 48 הערה י'), ובספר עלה יונה (עמ' ת"ה).

ובמשנה (פסחים נ"ה ע"ב) איתא, שאחד מהדברים שאנשי יריחו עשו שלא כדין, שהיו כורכין את שמע, ופירש רבא בגמ' (נ"ו ע"א) שהיו אומרים 'היום על לְבָבְךָ', וזה שלא כדין כי משמע שרק היום יהיו על לְבָבְךָ ולא מחר. וההטעמה שם היא 'אֲשֶׁר אֲנִי מְצֹנֶה הַיּוֹם עַל־לְבָבְךָ' בתביר טפחא, וטעותם היתה שהפסיקו בתביר יותר מאשר בטפחא.

י"ח משום שהע"ן במקורה היתה אמורה להינקד בשווא נח ('נַעֲבָדְסָ', כמו 'נִשְׁמָרְסָ', 'נַעֲבָדְסָ'), ומחמת שדרך שווא נח באות גרונית להתרחב לחטף, ראויה היתה האות עי"ן להתרחב לחטף קמץ ולהינקד 'נַעֲבָדְסָ', וכיון שדרך האות שלפני החטף להינקד בתנועת החטף, לכן נוקדה הנו"ן בקמץ בדומה לעי"ן שמנוקדת

שהנו"ן בקמץ גדוליט.

י"ג ו': לְהִדְיָךְ - הדלי"ת דגושה, והוא לשון הסרה. והקורא לְהִדְיָךְ בדלי"ת רפה, משנה משמעות ללשון רחיצה². וכן הוא להלן (י"ג י"א).

אָז חָלַם הַחֲלוֹם הָהוּא יוֹמֶת - יש להקפיד על הניגון המחבר של התלישא קטנה, שלא ישמע כאומר: 'אז חלם, החלום ההוא יומת'. אלא הכל ענין אחד: וְהִנְבִּיא הָהוּא, או חלם החלום ההוא, יומת³.

י"ג ח': מִקְצָה - הקו"ף רפה, ובשווא נח²². וכן הוא להלן (י"ד ח").

י"ג ט': עֵינֶךְ - ראוי להקפיד על הגייה נכונה של העי"ן, שלא ישמע שקורא 'עֵינֶךְ' באל"ף²³.

י"ג י"ד: וַיִּדְיָחוּ - היו"ד בפתח והדלי"ת דגושה, והוא לשון הסרה. והקורא וַיִּדְיָחוּ בקמץ ודלי"ת רפה²⁴, משנה משמעות ללשון רחיצה²⁵.

אֲשֶׁר לֹא יִדְעָתֶם - יש להקפיד לנגן את הטעמים במקומם הנכון, ולא להטעים 'אֲשֶׁר-לֹא יִדְעָתֶם'.

י"ג ט"ו: וְדַרְשֶׁת וְחִקְרָת וְשֹׁאֲלָת הַיָּטֵב - יש להקפיד להטעים היטב את הטפחא המפסיק שבתיתב 'וְשֹׁאֲלָת', שהוא ניגון מפסיק יותר מהתביר²⁶ שבתיתב 'וְחִקְרָת', שאם לא יטעים כראוי ישמע שרק ישאלו היטב, בעוד שפירושו שידרשו ויחקרו

וישאלו היטב.

נְעֻשָׁתָה - השי"ן בשווא נח, ולא בשווא נע, למרות הקושי²⁷. ויש להזהר שלא להבליעה בתי"ו שישמע כאילו קרא 'נְעֻשָׁתָה', ושלל לחלק את התיבה לשתי תיבות ולקרוא 'נְעֻש תָּה'. ואם אינו יכול לקרוא בשווא נח בלי להבליע את השי"ן או לחלקה לשתי תיבות, עדיף לקרואה בשווא נע.

י"ג י"ח: מְאֻמָּה - הטעם מלעיל באל"ף.

נִשְׁבַּע - יש להקפיד להשמיע את העי"ן²⁸, שאם לא ישמיעה ישמע שקורא 'נִשְׁבָּה' בה"א²⁹.

י"ד א': וְלֹא־תִשְׁמְיֻמוּ קִרְחָה בֵּין עֵינֵיכֶם לָמֶת - יש להקפיד להטעים היטב את הטפחא המפסיק שבתיתב 'עֵינֵיכֶם', שהוא ניגון מפסיק יותר מהתביר³⁰ שבתיתב 'קִרְחָה', שאם לא יטעים כראוי, ישמע שלא ישימו קרחה בין עיניהם לבין המת, בעוד שפירושו שלא ישימו קרחה בין עיניהם, כאות אבל על המת.

קִרְחָה - הקו"ף בקמץ קטן, והרי"ש בשווא נח.

עֵינֵיכֶם - הנו"ן בצירי, והוא לשון רבים. ויש להזהר שלא ישמע שקורא 'עֵינֵיכֶם' בשווא נע, שהוא שינוי משמעות ללשון יחיד.

וּמִמִּפְרִי הַפֶּרֶסָה הַשְּׂסוּעָה - יש להקפיד לנגן את הטעמים כראוי, ולא להטעים 'וּמִמִּפְרִי הַפֶּרֶסָה הַשְּׂסוּעָה'³¹.

י"ד ח': מִבְּשָׂרָם - הבי"ת בדגש, והשווא נע.

²² לקוראים בהגיה שאינה מבחינה בין קמץ לפתח, יש להקפיד ביותר להשמיע את הדגש, משום שאצלם כל הבידול בין המשמעים הוא רק ע"י דגשות ורפיון האות, ואם לא ידגשו יש לחשוש בזה לשינוי משמעות.

אך לקוראים בהגיה המבחינה בין קמץ לפתח, אף אם יקראו שלא כראוי ולא ישמיעו את הדגש, לא שינו בזה משמעות, כיון שהמשמעות ניכרת גם ללא הדגש ע"י ניקוד הפתח או הקמץ.

²³ הקושי בזה הוא אצל האשכנזים שמחלקים בין הגיית התי"ו הרפה לדגושה, והגיית התי"ו הרפה דומה אצלם להגיית שי"ן שמאלית. אך באמת בהגייה המקורית של התי"ו הרפה, אין קושי להגות שי"ן בשווא נח לפני האות תי"ו.

²⁴ איתא בירושלמי (ברכות פ"ב ה"ד): אלו צריך דקדוק וכו', ר' חנינא בשם ר' אחא אֲשֶׁר נִשְׁבַּע יי. ע"כ.

ופירשו רוב הראשונים (רד"ק במכילת דף ע"ב ע"ב, המנהיג הלכות תפילה סימן ל"ח, טור או"ח סימן ס"א. וכן הוא בשו"ע שם סעיף ט"ז) דהיינו שצריך דקדוק להשמיע יפה את העי"ן, שלא תהיה נשמעת כה"א.

²⁵ משום שהאות ה"א שבתיתב 'נִשְׁבָּה' אינה נשמעת, ואם לא ישמיע את העי"ן שבתיתב 'נִשְׁבַּע' ישמע שקרא 'נִשְׁבָּה'.

אמנם, לקוראים בהגיה המבחינה בין קמץ לפתח, אם לא יהגו את העי"ן כראוי, אע"פ שעשו שלא כדין, לא שינו משמעות, כיון שהמשמעות ניכרת עדיין ע"י הפתח. אך לקוראים בהגיה שאינה מבחינה בין קמץ לפתח, שאצלם כל הבידול בין המשמעים הוא ע"י הגיית העי"ן, אם לא יהגו את העי"ן כראוי יש לחשוש לשינוי משמעות.

²⁶ אך אם טעה והטעים 'וּמִמִּפְרִי הַפֶּרֶסָה הַשְּׂסוּעָה', לא שינה משמעות. ואע"פ שרש"י פירש ש'הַשְּׂסוּעָה' היא בריה בפני עצמה שיש לה שני גבין ושני שדראות, ולפי זה הפיסוק הוא: 'אֵךְ אֵת זֶה לֹא תִאֲכְלוּ מִמֶּעַל הַגֶּרֶה וּמִמִּפְרִי הַפֶּרֶסָה', וכאן מתחיל למנות: 'הַשְּׂסוּעָה, אֵת הַגֶּמֶל, וְאֵת הָאֲרִי, וְגו', ולפי זה אם הטעים 'וּמִמִּפְרִי הַפֶּרֶסָה הַשְּׂסוּעָה' משמע ממנו שהפרסה שסועה. אך באמת דברי רש"י אינם על פי פשוטו של מקרא, ובעל הטעמים פירש כפשוטו של מקרא, ולא הטעים 'וּמִמִּפְרִי הַפֶּרֶסָה הַשְּׂסוּעָה' משום שפירש כרש"י, אלא משום שדרך ההטעמה להתחלק בצורה כזו, שאם בעל הטעמים היה מבאר כרש"י, היה מטעים את תיבת 'הַפֶּרֶסָה' באתנחתא.

בחטף קמץ קטן ואמור היה להינקד 'נִשְׁבָּדִם', אך מחמת שאין חטף לפני שווא, לכן התרחב החטף שבעי"ן לחנועה גמורה ונוקד 'נִשְׁבָּדִם'.

וכיון שהטעם שהנו"ן מנוקדת בקמץ הוא משום שדרכה להינקד בתנועת החטף שאחריה, מסתבר שנוקדה הנו"ן בקמץ קטן בדומה לעי"ן שהיתה חטף קמץ קטן במקור.

ואמנם אין דרך קמץ קטן לבוא בהברה פתוחה, אך כאן ההברה סגורה במקורה, שהלא האות הגרונית היתה ראויה להינקד בשווא נח (נִשְׁבָּדִם), ורק בגלל שדרך שווא נח באות גרונית להתרחב לחטף, הורחב השווא שבאות הגרונית ונפתחה ההברה. וכיון שבמקור ההברה היתה סגורה, דינה כהברה סגורה, ולכן יכול לבוא בה קמץ קטן.

²⁷ כתבו המדקדקים שאחר קמץ קטן יבוא תמיד שווא נח או דגש, וכאן שאין דגש או שווא נח אחר הקמץ הוא בהכרח קמץ גדול. וכן היא מסורת הספרדים שכל קמץ שאין אחריו שווא נח או דגש, הוא נהגה כקמץ גדול.

²⁸ כמו בפסוק: אִם רָחַץ אֶ-דְּנִי אֶת צֵאת בְּנוֹת צִיּוֹן וְאֵת דְּמֵי יְרוּשָׁלַם יְדִיחַ מִקִּרְבָּה (ישעיה ד' ד').

²⁹ כ"א וראה גליון פרשת וישב תשע"ו הערה כ"ז.

³⁰ ואע"פ שאחר מ"ם השימוש תמיד יבוא דגש (שהרי מ"ם השימוש היא במקום תיבת 'מן'), ולכן בא דגש אחר המ"ם, להשלים את הנו"ן החסרה), יש תיבות הפותחות בשווא, היוצאות מן הכלל, שהאות שאחר מ"ם השימוש רפה בהן, כגון: 'מִלְמַעְלָה', 'מִקְצָה'.

³¹ בגמרא (מגילה כ"ד ע"ב) כתוב שאין לכהן לישא את כפיו אם קורא אות אל"ף כאות עי"ן או אות עי"ן כאות אל"ף, וכן אין למנות כשליח ציבור מי שקורא כן. וכן נפסק בשולחן ערוך (או"ח סימן נ"ג סעיף י"ב).

ובמשנה ברורה שם (סק"ל י"ז) הביא את דברי האחרונים, שכתבו שבמקום שכולם מדברים כך מותר.

אך אע"פ שבמקום שכולם קוראים כך מותר להעלותו כש"ץ כיון שכך רגילים באותו מקום, מ"מ לכתחילה ודאי ראוי ונכון להדר לקרוא כהוגן בהגייה הנכונה.

ובערך השולחן (סימן נ"ג סעיף י"ה, סימן ס"א סעיף ח', סימן ס"ב סעיף ב') כתב שבמדינותינו אין בקיאים בחילוק שבין אל"ף לעי"ן, אך בכל זאת כתב (סימן ס"א סעיף ח') שבקריאת שמע יש לדקדק להפרישם זה מזה, וכתב עוד (סימן ס"ב סעיף ב') שהמדקדק במצוות יראה לדקדק בזה הרבה בכל התורה, ושכרו גדול כשמדקדק בזה, ובפרט במקום שאם קורא שלא כראוי משתנה המשמעות.

תַּגְעוּ - הגימ' ל' דגושה, והוא לשון נגיעה. והקורא 'תַּיְעוּ' בגימ' ל' רפה, משנה משמעות ללשון גיעה ב^ט.

י"ד י"ב: אֲשֶׁר לֹא־תֵאכְלוּ - יש להקפיד לנגן את הטעמים במקומם הנכון, ולא להטעים 'אֲשֶׁר־לֹא תֵאכְלוּ'.

י"ד י"ד: וְאֵת כָּל־עֶרְבֹה - יש להקפיד לנגן את הטעמים במקומם הנכון, ולא להטעים 'וְאֵת־כָּל עֶרְבֹה'.

י"ד י"ז: וְאֵת־הַרְחֵמָה - הטעם מלעיל בחי"ת.

י"ד כ"ג: לִמְעַן תִּלְמַד לִירְאָה אֶת־יְיָ אֱלֹהֶיךָ כָּל־הַיָּמִים - יש להקפיד להטעים היטב את הטפחא המפסיק שבתבית 'אֶת־יְיָ', שהוא ניגון מפסיק יותר מהרביע שבתבית 'תִּלְמַד', ומהתביר^ט שבתבית 'לִירְאָה', שאם לא יטעים כראוי ישמע שילמדו פעם אחת ליראה את ה' כל הימים, בעוד שפירושו שילמדו כל הימים ליראה את ה'.

י"ד כ"ד: שְׁאֵתָהּ - השי"ן בשווא נע, והאל"ף בצירי. ויש להיזהר שלא להבליע את האל"ף ולקרוא 'שְׁתוּ'.

י"ד כ"ו: תִּשְׁאַלְךָ - האל"ף בקמץ גדול, והלמ"ד בשווא נע.

וְאֶכְלֶתָ שֶׁם - הטעם מלעיל בכ"ף^ל.

ט"ו ב': לֹא־יָשׁוּשׁ - בשי"ן שמאלית.

ט"ו ו': וְהִעֲבַטְתָּ - הטי"ת בשווא נח, ולא בשווא נע^ל, למרות הקושי^כ. ויש להיזהר שלא להבליעה בתי"ו שישמע כאילו קרא 'וְהִעֲבַתָּ', או שישמע שקרא 'וְהִעֲבַטְתָּ', ושלא לחלק את התיבה לשתי תיבות ולקרוא 'וְהִעֲבַט תָּהּ'. ואם אינו יכול לקרוא בשווא נח בלי להבליע את הטי"ת או לחלקה לשתי תיבות, עדיף לקרוא בשווא נע.

ט"ו ט': קִרְבָּה - הקו"ף בקמץ גדול, והרי"ש בשווא נע, והוא פועל עבר לנקבה, שפירושו היא קרבה. והקורא 'קִרְבָּה' בקמץ קטן ושווא נח משנה משמעות ללשון ציווי לזכר, שפירושו תתקרב^ל.

וְרַעְיָה - ראוי להקפיד על הגייה נכונה של העי"ן, שלא ישמע

^{כט} כמו בפסוק: אֶל תִּיַּעַן לְהַעֲשִׂיר מִבִּיַּתֶּךָ תִּדָּל (משלי כ"ג ד').

^ל משום נסוג אחר. וענין זה מבואר בגליון פרשת בראשית תשע"ו הערה ג'. ואע"פ שאין נסיגה להברה סגורה (היינו הברה המפסימת בשווא נח או דגש חזק), מכל מקום, כיון שתיבה זו במקורה מוטעמת מלעיל, ורק בגלל וי"ו ההיפוך דינה להיות מוטעמת מלרע, לכן אע"פ שבסתם אין כח להסיג אחר להברה סגורה, כאן אין זו נסיגה גמורה, כיון שלולא וי"ו ההיפוך המילה בעצם היא מלעיל, ולכן הטעם נסוג אחר אע"פ שהטעם בהברה סגורה (וכן: וְרַעְיָה לִי, וְהִתְקַדַּחְתָּ בּוֹ, וְשִׁלַּחְתִּי לְךָ, וְשִׁבְתָּהּ בָּהּ, וְהִבְדַּחְתָּ שָׁם).

^{לא} ולא יתכן כלל שיבוא כאן שווא נע, שהרי אין שווא נע בא לפני דגש. וכל הטעם שהתי"ו דגושה, משום שלפניה שווא נח.

^{לב} הקושי בזה הוא משום שהגיית הטי"ת המקובלת זהה להגיית תי"ו דגושה. אך באמת בהגייה המקורית של הטי"ת, השונה מעט מהגיית תי"ו דגושה, אין קושי להגותה בשווא נח לפני האות תי"ו.

^{לד} כמו בפסוק: קִרְבָּה אֶל נַפְשִׁי גְאֻלָּה (תהילים ס"ט ט').

^{לז} ואע"פ ששורוק היא תנועה גדולה, ולכן השווא שאחריה נע, זה רק בשורוק הבא באמצע תיבה, אך שורוק בראש תיבה היא תנועה קטנה, משום שכל שורוק היא ניקוד האות שלפניה, ובראש מילה שאין אות לפניה, נקרא כאילו יש אל"ף לפני (עיי' מנחת שי בראשית א' י"ד), ומ"מ כיון שאין כאן שתי אותיות המנוקדות בניקוד השורוק, אלא אות אחת, לכן דינה כקבוי, שהיא תנועה

שקורא 'וְרַעְיָה' באל"ף^{כב}.

ט"ו י"א: וְלֹא־בִינְךָ - הלמ"ד בשווא נח^{לד}, והנו"ן בשווא נע.

ט"ו י"ב: וְעִבְדְּךָ - הדלי"ת בשווא נע. וכן הוא להלן (ט"ו י"ח).

תִּשְׁלַחְנוּ - הלמ"ד בדגש, והשווא נע. וכן הוא להלן (ט"ו י"ג).

ט"ו ט"ז: אֶהְבֶּדְךָ - הבי"ת בשווא נע.

ט"ו י"ז: לֹא־מִתְּךָ - התי"ו בשווא נע.

ט"ו י"ח: בְּשִׁלְחְךָ - מוטעם בקדמא ולא בפשטא^{לה}.

ט"ו י"ט: בְּבִקְרָךְ - הרי"ש בשווא נע.

וּבְצִאֲנֶךָ - הנו"ן בשווא נע.

ט"ז ב': וְהִבְחַתְּ פִּסְחָה - הטעם מלעיל בבי"ת^ל.

ט"ז ז': לֹא־הִלַּיְךָ - האל"ף בחולם, והוא לשון רבים. ויש להיזהר שלא ישמע שקורא 'לֹא־הִלַּיְךָ' בקמץ, שהוא שינוי משמעות ללשון יחיד.

ט"ז ט"ז: פָּעָמִים | - מונח ופסיק אחריו, ואינו מונח לגרמיה.

ט"ז י"ז: כְּמִתְנַת - התי"ו בדגש, והשווא נע.

אֲשֶׁר נִתְּנָלְךָ - יש להקפיד לנגן את הטעמים במקומם הנכון, ולא להטעים 'אֲשֶׁר־נִתְּנָלְךָ'.

❦ חילופי נוסחאות ❦

י"א כ"ט: גְּרָזִים / (גְּרָזִים)

הזי"ן רפה - בכתבי היד: י"ב ט"ג ט"ד ט"ו ט"ח, ס"ג ס"ד ס"ז ס"ט ס"י ס"יא ס"ג ס"ט ט"ז. ~ ובדפוסים: מק"ג, קסטור, ברויאר.

הזי"ן דגושה - בכתבי היד: ס"א ס"ב ס"ו ס"ח ס"י ס"ב ס"ד ס"ז, א"א א"ב א"ג א"ד א"ה א"ו א"ז א"ח א"ט א"י. ~ ובדפוסים: רא"פ, רו"ה, לטריס, גינצבורג, קורן.

י"ג י': גִּדְדִּי / (גִּדְדִּי)

הי"ד במרכא - בדפוס: ברויאר. ~ וכן נכון לפי כללי הטעמים^{לז}.

קטנה ולא כשורוק שהיא תנועה גדולה. ויש מקומות שהרבה טועים ומבטאים שווא נע אחר שורוק בראש מילה.

^{לה} הטעם קדמא הוא טעם מחבר, ואילו הטעם פשטא הוא טעם מפסיק, ותמונתם זהה, וסימן ההיכר ביניהם הוא שהטעם קדמא מסומן תמיד מעל האות המוטעמת, וכשאר הטעמים שמסומנים במקום ההטעמה (כגון: וְקָרָא), ואילו הטעם פשטא מסומן תמיד בסוף התיבה (כגון: לאור).

ובמקרה כמו כאן, שההטעמה היא באות האחרונה של התיבה, אם הטעם הוא קדמא יש לסמנו בראש האות או באמצעה (בשִׁלְחְךָ), ואם הטעם הוא פשטא יש לסמנו בסוף האות (בְּשִׁלְחְךָ). וכמו שכתב מנחת שי בכמה מקומות (במדרש י"ח ח', כאן, לקמן כ"א ח', כ"ח י"ג).

ויש דפוסים שלא דקדקו בזה, לכן צריך להיזהר ולשים לב להטעמים בקדמא ולא בפשטא.

^{לז} גם בכתר ארם צובה במקומות שנשתמר (יהושע ח' י"ג, שופטים ט"ז ד') מנוקד 'גְּרָזִים' בזי"ן רפה.

^{לז} ע"פ כללי הטעמים, כאשר בא תביר ללא טעם משרת לפניו, ויש עמו בתיבתו מקום הראוי למתג, ובין מקום המתג לתביר יש שווא בלבד, יבוא מרכא במקום הראוי למתג (כלל זה מובא בדקדוקי הטעמים, סעיף 20. רבינו תם, שיר אלוקים ל' מגן על כללי הטעמים. רד"ק, עט סופר ל"א ע"ב. טעמי המקרא המיוחס לר' יהודה בן בלעם, פרק לדבר על י"ב טעם, שער התביר. ר' משה הנקד, דרכי הנקוד והנגינות, שער הנגינות, טעם תביר. ובעוד מדקדקים). ובכתבי היד אכן מוטעם במקומות אלו במרכא, כראוי ע"פ כללי הטעמים,

היו"ד במתג – בדפוסים: מק"ג, רא"פ, רוו"ה, לטריס, גינצבורג, קסוטו, קורן.

י"ג ט"ו: אֶתְיִשְׁבִּי / (אֶתְיִשְׁבִּי)

היו"ד במרכא – בדפוס: ברויאר. ~ וכן נכון לפי כללי הטעמים^מ.

היו"ד במתג – בדפוסים: מק"ג, רא"פ, רוו"ה, לטריס, גינצבורג, קסוטו, קורן.

י"ג י"ז: וְשִׁרְפֶתָּהּ בָּאֵשׁ / (וְשִׁרְפֶתָּהּ בָּאֵשׁ)

בקדמא גרש – בכתבי היד: ט"ב ט"ג ט"ד ט"ו ט"ח, ס"א ס"ג ס"ד ס"ט ס"י
ס"ד ס"ט, א"א א"ב א"ג א"ה א"ו א"ט א"י. ~ ובדפוסים: מק"ג, קסוטו,
ברויאר. ~ וכן הוא בעין הקורא בשם חלק מהספרים^מ.

במונח רביע – בכתבי היד: ס"ב ס"ה ס"ו ס"ח ס"י ס"א ס"ב ס"ז ס"י, א"ד.
~ ובדפוסים: רא"פ, רוו"ה, לטריס, גינצבורג, קורן. ~ וכן כתבו אור תורה
ומנחת שי. ~ וכן הוא בעין הקורא בשם חלק מהספרים^מ לח"ט.

י"ד כ"א: לֹא תִאָּכְלוּ כִּלְיֵיבְלָהּ / (לֹא תִאָּכְלוּ כִּלְיֵיבְלָהּ)

במונח מונח – בכתבי היד: ט"א ס"ט ט"ב ט"ג ט"ד ט"ו ט"ח, ס"א ס"ג ס"ד ס"י
ס"ב ס"ד ס"ז ס"י. ~ ובדפוסים: רא"פ, לטריס, גינצבורג^מ, קסוטו, ברויאר.
~ וכן כתבו אור תורה ומנחת שי.

במקף מונח – בכתבי היד: ס"ב ס"ה ס"ו ס"ח ס"י ס"א ס"ב ס"ז ס"י, א"א
א"ב א"ג א"ד א"ה א"ו א"ז א"ח א"ט א"י. ~ ובדפוסים: מק"ג, רוו"ה, קורן.

ט"ו י"א: לֹא תִחַדּוּ לְעֵנֶדְךָ / (לֹא תִחַדּוּ לְעֵנֶדְךָ)

למ"ד לעניד רפה – בכתבי היד: ט"ב ט"ג ט"ד ט"ו ט"ח, ס"א ס"ג ס"ד ס"י
ס"ו ס"ח ס"ט ס"י ס"א ס"ג ס"ד ס"ז ס"י, א"ב א"ד א"ה א"ז א"ח א"ט א"י. ~
~ ובדפוסים: מק"ג, רא"פ, לטריס, גינצבורג^מ, קסוטו, ברויאר.

הלמ"ד דגושה – בכתבי היד: א"א א"ג א"ו א"ח. ~ ובדפוסים: רוו"ה, קורן.
~ וכן הוא בעין הקורא^מ.

ט"ז ב': אֶשְׂרֵי־יִבְחֶרְךָ / (אֶשְׂרֵי יִבְחֶרְךָ)

במקף מונח – בכתבי היד: ט"ב ט"ו ט"ח, ס"ו ס"ז ס"ח ס"ט ס"י ס"ז ס"י,
א"ב א"ג א"ד א"ה א"ו א"ז א"ח א"ט א"י. ~ ובדפוסים: גינצבורג^מ, קסוטו, ברויאר. ~
~ וכן נמסר בספר החילופים בשם בן אשר שהלכה כמותו.

במונח מונח – בכתבי היד: ט"ג ט"ד, ס"א ס"ב ס"ג ס"ד ס"ה ס"י ס"א ס"ד
ס"ט, א"א א"י. ~ ובדפוסים: מק"ג, רא"פ, רוו"ה, לטריס, קורן. ~ וכן נמסר
בספר החילופים בשם בן נפתלי שאין הלכה כמותו.

ט"ז ט": בְּכָל תְּבוּאָתְךָ / (בְּכָל־תְּבוּאָתְךָ)

במהפך, והכ"ף בחולם – בכתבי היד: ט"א ס"ט ט"ב ט"ג ט"ד ט"ו ט"ח, ס"ג
ס"ד ס"ט ס"י ס"א ס"ב ס"ג ס"ד ס"ה ס"ו ס"ז ס"ח ס"ט ס"י, א"א א"י, לטריס, קסוטו,
ברויאר. ~ וכן כתבו אור תורה ומנחת שי.

במקף, והכ"ף בקמץ – בכתבי היד: ס"ב ס"ה ס"ו ס"ח ס"י ס"א ס"ב ס"ז ס"י
ס"י, א"א א"ג א"ד א"ה א"ו א"ז א"ח א"ט א"י. ~ ובדפוסים: מק"ג, רוו"ה,
גינצבורג, קורן. ~ וכן הוא בעין הקורא^מ.

ט"ז ט": יִרְאֶה כְּלִי־זָכוֹרְךָ / (יִרְאֶה כְּלִי־זָכוֹרְךָ)

בקדמא גרש – בכתבי היד: ט"ב ט"ג ט"ד ט"ו ט"ח, ס"ה ס"ו ס"ז ס"ח ס"ט
ס"ג ס"ד ס"ז ס"י, א"א א"ב א"ג א"ד א"ה א"ו א"ז א"ח א"ט א"י. ~ ובדפוסים: רוו"ה,
קסוטו, קורן, ברויאר. ~ וכן הוא בעין הקורא.

בתלישא קטנה – בכתבי היד: ס"ב ס"ג ס"ד ס"ה ס"י ס"א ס"ב ס"ז ס"י
~ ובדפוסים: מק"ג, רא"פ, לטריס, גינצבורג^מ מט"מ.

^מ ובגליון ציין שכן הוא לבן אשר, ולבן נפתלי מוטעם 'אשר' במונח.

^מ נראה שיש סימני מחיקה של קמץ, שתוקן לחולם.

^מ וכתב הגר"ש דבליצקי (קונטרס אם למקרא) שטוב לקרוא לשביעי באופן אחד
ולמפסיר באופן שני. וכתב עוד (ספר זרחה השמש עמ' צ"א) שקוראים לשביעי 'בְּכָל
תְּבוּאָתְךָ' בחולם, ותיבת 'יִרְאֶה' בתלישא (ראה בחילוף שלהלן), כבחומשים הרגילים,
ולמפסיר קוראים כבחומשי רוו"ה, 'בְּכָל־תְּבוּאָתְךָ' בקמץ, ותיבת 'יִרְאֶה'
בקדמא. ואם חל ראש חודש בשבת קוראים לשביעי כבחומשים הרגילים.
עכ"ד.

אך נראה שאחר שיש לנו נוסח מאושר ע"י כתיב יד מדויקים, אין צריך
לחוש לנוסח פחות מדויק, ואפילו כשחוזרים עליו פעם נוספת.

^מ נראה שיש סימני מחיקה של קדמא, שתוקן לתלישא.

^מ ובגליון ציין שכן מוטעם בספר הללי, ובספרים אחרים מוטעם 'יראה כל-
זכורך' בקדמא גרש.

^מ דרך המקרא שיבוא תלישא בין הפזר לקדמא שאחריו, וכך הוא במאות
מקומות במקרא (כגון: הַמִּשְׁתָּה אֶשְׂרֵי שְׂרָצוֹ הַחֲסִים, וְהָרָא אֶשְׂרֵי כִּי טוֹב הָעֵץ לְמִאֲכָל). אך בעשרים
מקומות במקרא בא קדמא מיד אחר הפזר ללא תלישא ביניהם, כגון: עֲלֶיךָ
לֹא־יֵאָכְלוּ בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל, וְיִשְׁמְעוּ כִּי־פָקֵד יְיָ (והם: בראשית ל"ב ל"ג, שמות ד' ל"א, שם י"ב כ"ז,
שם ל"ד ד', ויקרא י"ג כ"ח, במדבר י"ח י"ז, דברים ט"ז ט"ז, יהושע ד' ח', שם כ"ב ט', שם כ"ד כ"ה, שופטים י' כ',
שם"א כ' ב', מל"א ט"ז ד', ירמיה ל"ח ז', שם י"ב, שם ל"ט ט"ז, יחזקאל ל"ב כ"ה, שם מ"ו ט', אסתר ד' י"א, דניאל
ה' כ').

ורו"ה כתב (שערי זמרה שער ח' פתח י"ב) שלא יבוא פזר ואחריו גרש ללא תלישא
ביניהם, אא"כ יש ביניהם מקום הראוי למתג. וצ"ע בכלל זה.

תופעה זו של הוספת תלישא קטנה בין הפזר לקדמא, במקומות בהם בא
קדמא מיד אחר הפזר, מצויה מאד בספרים השונים, ובכמה מהמקומות הנ"ל
בהם מוטעם קדמא מיד אחר הפזר, יש ספרים המוסיפים תלישא (ושד"ל כבר עמד
על חילוף הספרים בזה, במכתבו שהובא בספר תורת אמת, עמ' 61).

מעין בדפוסים מק"ג לטריס וקורן, במקומות המנויים ברשימה הנ"ל, דפוס
לטריס מוסיף תלישא בעשרה מקומות (בראשית ל"ב ל"ג, שמות ל"ד ד', במדבר י"ח י"ז, דברים
ט"ז ט"ז, ויקרא י"ג כ"ח, יהושע ד' ח', שם כ"ב ט', שם כ"ד כ"ה, שופטים י' כ',
שם"א כ' ב', מל"א ט"ז ד', ירמיה ל"ח ז', שם י"ב, שם ל"ט ט"ז, יחזקאל ל"ב כ"ה, אסתר ד' י"א, דניאל
ה' כ').
מק"ג מוסיף תלישא בשלושה מקומות (דברים ט"ז ט"ז, יחזקאל מ"ו ט', אסתר ד' י"א), ודפוס
קורן מוסיף תלישא בשלושה מקומות (מל"א ט"ז ד', יחזקאל מ"ו ט', אסתר ד' י"א). וכנראה
היו סופרים שהוסיפו תלישא מחמת ההרגל, ובפרט שחשים מעט מחסור
בנגינה כשמטעימים קדמא מיד אחר הפזר.

אך מחמת שבכתבי היד יש דמיון רב בין מרכא למתג וההבדל ביניהם כמעט
ואינו מורגש, טעו מדפיסים רבים והדפיסו במתג במקום במרכא (ובדפוסים ההבדל
ביניהם ניכר, שמתג הוא קו ישר, ומרכא הוא קו מעוגל נוטה לשמאל).

ורו"ה הביא כלל זה בספרו משפטי הטעמים (דף כ"ו ע"ב), אך למרות זאת
בחומשים שהדפיס הטעים בדרך כלל במתג ולא במרכא, כמקובל בדפוסים
שלפניו.

לענין מעשה, כיון שכלל זה ברור ומוסכם, ואף בכתבי היד הטעימו כן,
ומקור ההטעמה במתג בטעות בלבד, אין ספק שיש להטעים במרכא ולא
במתג. ואכן בתנ"ך ברויאר הדפיס בכל מקומות אלו במרכא ולא במתג.

^ל בעין הקורא כתב: 'וְשִׁרְפֶתָּהּ בָּאֵשׁ פליגא'. והיינו שמסר שיש מחלוקת
הספרים האם ההטעמה היא 'וְשִׁרְפֶתָּהּ בָּאֵשׁ' בקדמא גרש, או שההטעמה היא
'וְשִׁרְפֶתָּהּ בָּאֵשׁ' במונח רביע.

וכן בכ"י א"ח מוטעם 'וְשִׁרְפֶתָּהּ בָּאֵשׁ' בקדמא גרש ומונח רביע יחדיו,
ובמסורה שם נמסר עליו: 'פלוגתא'.

^ט הטעמת 'וְשִׁרְפֶתָּהּ בָּאֵשׁ' בגרש גם מסתברת יותר מהטעמת 'וְשִׁרְפֶתָּהּ בָּאֵשׁ'
ברביע, שאם מוטעם 'וְשִׁרְפֶתָּהּ בָּאֵשׁ' ברביע, הפיסוק הוא: 'וְשִׁרְפֶתָּהּ בָּאֵשׁ, אֶת
הָעֵיר וְאֶת כָּל שְׁלָלָהּ כְּלִיל', ופיסוק זה פחות מסתבר. אך אם מוטעם 'וְשִׁרְפֶתָּהּ
בָּאֵשׁ' בגרש, הפיסוק הוא: 'וְשִׁרְפֶתָּהּ בָּאֵשׁ אֶת הָעֵיר וְאֶת כָּל שְׁלָלָהּ, כְּלִיל'.
ופיסוק זה הגיוני ומסתבר.

וברכר ניסה ליישב מעט את נוסח הרביע, וכתב שלנוסח הרביע נראה
שפירש בעל הטעמים שתיבת 'כְּלִיל' היא חיזוק לתיבת כל. והיינו, שלפירוש
הפשוט שתיבת 'כְּלִיל' פירושה שאופן השריפה תהיה באופן של כלוי (וכמו
שפירשו בתרגום אונקלוס ויונתן), אכן הפיסוק הגדול ראוי להיות אחר תיבת 'וְאֶת כָּל
שְׁלָלָהּ', משום ש'כְּלִיל' מתאר כיצד לשרוף את העיר ואת כל שללה. אך אם
תיבת 'כְּלִיל' פירושה שצריך לשרוף את כל העיר ואת כל שללה ללא יוצא מן
הכלל, אכן הפיסוק הגדול ראוי להיות אחר תיבת 'בָּאֵשׁ', משום ש'כְּלִיל' הוא
המשך התיאור מה יש לשרוף.

^מ נראה שיש סימני מחיקה של מקף אחר תיבת 'לא'.

^מ ובגליון ציין שבספרים אחרים מוטעם 'לא־תִאָּכְלוּ' במקף.

^מ ובגליון ציין שבספרים אחרים מנוקד 'לְעֵנֶדְךָ' בלמ"ד דגושה.

^מ ענין חילוף זה מבואר בגליון פרשת ויחי תשע"ו הערה מ"א.